

Pregledni naučni članak

SPORT, LJUDSKI RESURSI I OSNOVNE VREDNOSTI JAPANSKOG DRUŠTVA¹

UDK 796.8:316.75(520)

Marijana Maksimović²

Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, Srbija

Apstrakt: Japan je kapitalistička zemlja koja u centar organizacije industrijskih odnosa stavlja profit, ali u centar organizacije društva stavlja „čoveka“ i shodno tome pridaje veliki značaj ljudskim resursima. Sport, kao deo zdravog stila života predstavlja jedan od načina kojima se podstiče dugovečnost u Japanu. Pored mnogih drugih elemenata, zajedno sa osobenim načinom ishrane doprinosi višem kvalitetu života. U Japanu, prisutan je stres, zato što su promene deo svakodnevnog života, a u eliminaciji stresa pomaže sport kao deo zdravog pristupa životu. U Japanu veoma drugu istoriju imaju tradicionalni borilački sportovi i veštine koje su deo budoa, a to su: džudo, kendo, kjudo, sumo, karatedo, aikido, šorinji kempo, naginato, i jukendo. Sam engleski termin „martial arts“ sugerise na borilačke sportove i borilačke veštine, mada su ta dva termina razgraničena. Na primer, tradicionalni borilački sport je sumo, borilačka veština je aikido, dok je karate i sport i veština. Glavna razlika između borilačkih veština i borilačkih sportova je ta što borilački sportovi imaju takmičenja i čvrsta pravila po kojima se sportisti takmiče, dok veštine nemaju takmičenja i takmičarska pravila, već se poštuju principi same borilačke veštine. Danas, borilački sportovi imaju za cilj da se kroz učenje poboljšaju potencijali i sposobnosti čoveka, kao i da se on dovede pošteno do pobeđe. Borilačke veštine, imaju kao glavnu poentu sticanje primenjivih veština borenja u svakoj situaciji³.

¹ Rad je napisan u okviru Programa istraživanja Instituta društvenih nauka za 2020. godinu koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

² ✉ mmaksimovic@idn.org.rs

³ Izvor: Marović, Ivan, 2017. Razlika između borilačkih sportova i borilačkih veština, <https://impulsportal.net/index.php/zanimljivosti/sport/7104-razlika-između-borilackih-sportova-i-borilackih-vestina>. Interesantno je zapažanje istog autora da su borilačke veštine nastajale i razvijale se u doba rata, a borilački sportovi u doba mira

Sa modernizacijom Japana, a naročito nakon Drugog svetskog rata, sve više se pridaje značaj i drugim savremenim sportovima kao što su fudbal, badminton, stoni tenis, atletika, golf, bejzbol, tenis, košarka, odbojka, rukomet i vaterpolo. Sportisti koji postižu vrhunske rezultate veoma su cenjeni u japanskom društvu, kako njihovi nacionalni sportisti, tako i sportisti iz drugih zemalja.

Ključne reči: *Japan, sport, ljudski resursi, društvo, kultura.*

„Poznaj svog protivnika i poznaj samog sebe - na taj način ćeš, čak i ako budeš morao da se boriš u sto bitaka, sto puta iz njih izaći kao pobednik.“
Sun Cu

UVOD

Osnovne vrednosti japanskog društva, kao i sportska načela, potiču iz religijskog poimanja ili shvatanja života. To poimanje utemeljeno je u šintoizmu, religiji Japana koja ističe mir, tišinu i harmoniju sa okruženjem kao poželjne, odnosno jedino prihvatljive vrednosti (Maksimović, 2017, p.85). Čitava kultura japanskog naroda protkana je harmonijom i jednostavnošću. Naglašavaju se ljubaznost, uslužnost, marljivost, a zahtevaju se stalni razvoj i napredak. Ovako je to opisao Lafkadio Hern u svom delu „Prvi dan na istoku“: „I ovde život ima svojih nedostataka, svojih poroka, svojih okrutnosti; ipak, što ih čovek više gleda, sve više se zaprepasćuje njihovom izvanrednom dobrotom, čudnom strpljivošću, ljubaznošću, jednostavnom srdačnošću, neposrednim milosrdem“ (Hern, 2009). Učtivost (ili pristojnost) u Japanu je vrлина koja podrazumeva prikladno ponašanje, dužno uvažavanje (društvenih pozicija), a povezana je i sa drugim vrlinama koje pripadaju duhovnoj disciplini čije su etikecija i ceremonija samo spoljne manifestacije. Učtivost je povezana sa saosećanjem i obraćanjem pažnje na raspoloženje drugih ljudi. Cilj joj je da izražava nadmoćnost duha nad telom, a u sebi krije manire skromnosti i milosrđa (Nitobea, 2018, <http://www.japanorama.rs/2019/10/25/japan-uctivost-u-svacom-trenutku/>).

Osnovne vrednosti japanskog društva, kada su u pitanju ljudski resursi su posvećenost, požrtvovanost, istrajnost, disciplina, red, način života koji je prožet emocijama, ali i stalnom mentalnom racionalnošću (proračunatošću) (Maksimović, 2004). Ljudski resursi u Japanu predstavljaju resurs kome se pridaje veliki značaj. Polazna tačka je empatija, tj. saosećanje sa drugima, a tek potom slede motivacija, stalno obrazovanje i usavršavanje, uljudna komunikacija (Maksimović, 2014). U svakodnevnom životu, ali i u poslovnom smislu (kultura preduzeća) poželjne su čistota, urednost, smirenje,

skromnost, funkcionalnost i štedljivost. Duboko u japansku kulturu utkani su budo sportovi i veštine kojima se pristupa gotovo pobožno. Dakle, u Japanu sa sportom prepliću se religija i tradicionalna kultura (<https://www.jnto.org.au/experience/culture/sports/>). Naime, u Šinto mitologiji ukorenjene su japanske borilačke veštine, autentične toliko, koliko i sama pomenuta religija. Šintoizam je religija koja je okrenuta prema prirodi i precima, a karakterišu je razna verska verovanja. Izražena karakteristika ove religije je harmonija, koja mora da vlada između ljudi, između ljudi i prirode, između društva i porodice, kompanije, države. Osim Šintoizma, veoma značajnu ulogu igra i zen budizam koji je prvobitno bio religija samuraja, i tada je sadržao pet elemenata: umirivanje emocija, mirno prihvatanje neminovnosti, samo-kontrolu u svakoj prilici, bliskije istraživanje smrti nego života i potpuno siromaštvo. Međutim, i kod zena i kod borilačkih veština i sportova najvažnija je obuka. Borilačke veštine i zen zajedno čine budo, a njihov zajednički imenitelj su kreativnost i koncentracija „ovde i sada“. Pri tome poželjno je da se intuicija i akcija javljaju istovremeno. Usmeriti um i vaspitavati ga u pravcu ispravnog delovanja je zapravo ono čemu se teži u borilačkim veštinama (Dešimaru, 2008. p. 25-30). Zen je volja, i u izvesnoj meri umovanje jer sadrži intuiciju, te je stoga čvrsto ukorenjen u japanski život. Na primer, prema zenu u mačevanju, najvažnije je steći mentalni stav koji je poznat kao „nepokretljiva mudrost“. To znači, da središnja tačka ostaje nepomična, a um postiže vrhunac hitrine (Suzuki, From, 1964. p. 172, 175). Zen um treba da bude početnički um. To znači da u zenu treba održavati početničku svest, jer je to saosećajna svest i tada je ona bezgranično spremna da prihvati mogućnosti (Suzuki, 2015. p. 24).

Naime, prve škole borilačkih veština osnovane su u vreme feudalnog Japana. Tradicionalne borilačke veštine Japana (*bugei* ili *bujutsu*) razvijale su se na iskustvu i kulturi feudalne ratničke klase poznate kao *buši* ili *samurai*. Borilačke veštine postaju sve više sportske u procesu japanskog procesa modernizacija u Meiji periodu (Meiji 1868 - 1912) i naročito posle Drugog svetskog rata. U posleratnom demografskom društvu počinje tranzicija sporta, jer je tada sazrela svest japanaca, a i pokazalo se da je tada pogodan trenutak za to. Upravo tada i počinje da se pridaje velika pažnja tradiciji fizičkog i psihičkog usavršavanja (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009). Kao što je feudalna vojska u borilačkim veštinama osnaživala duh, u modernoj epohi ljudi iz svih sfera života podsticani su da treniraju, kako bi poboljšali svoje društvene sposobnosti i mentalne spretnosti. Japanski moderan Budokan je nastao u Tokiju 1964. godine, a sledeći značajan događaj bio je osnivanje Japanske akademije budoa (*Nihon Budo Gakkai – Japanese Academy of Budo*). Budo je kao moderan sport zadržao sve vrednosti zasnovane na tradicionalnoj kulturi, a ova kulturna osnova dragocena je u savremenom društvu Japana.

1. BUDO – BORILAČKE VEŠTINE TRADICIJA I MODERNOST

Termin **Buśido** (武士道) kreiran je od *buśi* i podrazumeva „životni put“ profesionalnog ratnika i obuhvata adekvatne vrednosti i moralni pogled na svet. Još u Tokugava šogunatu „put vojnika“ podrazumevao je da je ovaj poziv u stvari i način života ratnika. Buśido originalno značenje jeste zapravo put koji profesionalni ratnici treba da slede u vremenu promena, i u mirnim vremenima i u vremenima rata, a moraju biti sposobni i da se suoče sa bilo kojom životnom situacijom. Pri tome, moraju se osloniti na druge. Buśido borci (*samurai*) su posedovali borbene veštine, ali i sposobnost upravljanja svojim imanjima. Na primer, džudo je razvijen kao sredstvo kako bi ljudi ojačali svoje umove i tela, i tako postali građani koji su sposobni da igraju pozitivnu ulogu u poboljšanju društva. Tako, budo borilačke veštine pored tehničkih borilačkih sposobnosti, zahtevaju i jak um. Primenjuju se i kod razvoja dečjih personalnih osobina i stoga je Budo forma kulturnog i fizičkog vežbanja mladih⁴. Oba aspekta, i duh i telo povezani su sa edukacionim idejama koje služe da se oplemeni pojedinac. Cilj obrazovanja je, s jedne strane razvoj zdravog tela i zdravog uma, a sa druge obuhvata intelektualno, moralno i fizičko obrazovanje. Intencija budoa u starim vremenima bila je da se ostane živ, dok je u modernom dobu to pobjeda. U modernom dobu, kao pojedinci, ljudi se oslanjaju jedni na druge da bi preživeli i razvijali se. Budo uči one koji ga treniraju da se ne plaše protivnika, ali u isto vreme da ne smeju sa prezrenjem da gledaju na njih (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009).

Borilačke veštine su tokom istorije imale ulogu zaštite od neprijatelja, ali su dopunjavale i druge uloge u životu ratnika. Na primer, bile su sredstvo za samorazvoj, trening i mentalno održanje, stav i disciplinu, potom etičku i moralnu kultivaciju. Podrazumevale su tehnički trening (*bujutsu*) i mentalni - spiritualni trening (*buśido*), a kada se ova dva elementa spoje, dolazi se do japanske duše (Grivas, 2016). Ratničke veštine u drevnom Japanu, vekovima negovane kroz borilačke veština postale su borilački sportovi u današnjem obliku. Poznato je da su pojedine sportske vrste preoblikovane iz predmodernih vremena, na primer, iz seoskih praksi i praksi rituala u hramovima (*sumo rvanje*), iz aristokratskih poteza (*streločarstvo*) i iz ratnih vežbi (*kendo*). Prema kodeksu samuraja koji se zove Buśido, japanski ratnici su negovali sledeće osobine: hrabrost (smelost i trpljenje), milosrdnost (ljubav, velikodušnost, saosećanje), učtivost (ljubaznost), istinoljublje i iskrenost (lagati je kukavički), čast (poštovanje dužnosti svoje profesije), lojalnost (odanost), samokontrolu (kontrola osećanja). Ovim ratničkim principima koji su deo buśida, samuraji su narodu postavili moralni standard. Pri tome,

⁴ Reč budo, sastavljena je od pojmova *bu – rat i do – put ili staza*, te je ovde naglasak na pojmu *do*.

šintoizam je podsticao osobine kao što su lojalnost i rodoljublje, a zen budizam je uticao na samuraje tako što ih je vaspitavao da prezru strah od smrti i da se hrabro sa njom suoče (Samuraji i njihovi zamkovi, ratnička klasa japana i njihovi zamkovi, 2008. p. 155-159, (www.jka.or.jp/en/about-jka/philosophy/). Moderni Budo čine tradicionalne japanske veštine i sportovi, a to su: džudo, kendo, kjudo, sumo, karatedo, aikido, šorinji kempo, naginato i jukendo (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009):

Džudo (柔道) – ili „put blagosti“ („*the Way of Gentleness*“) je forma borbe bez oružja, zasnovana na klasičnoj borbenoj umetnosti koja je poznata kao jujutsu. Prve škole organizovane su u Muromači periodu (1333-1568), ali je sistem tehnike postavljen uglavnom tokom Tokugava šogunata (1600-1868)⁵. Akcenat je stavljen na holistički pristup da bi se treningom razvili um i telo. Prvobitno je bilo više desetina škola koje su imale svoje tehnike i filozofsko učenje. Moderan džudo osnovan je 1882. godine u malom budističkom hramu Eishoji u Japanu. Današnji oblik džudoa iz jujutsu-a razvio je Kano Jigoro (1860-1938), kao metodu vežbanja samoodbrane i neku vrstu moralnog treninga. On je osetio da su borilačke veštine na zalasku popularnosti, pa je izmenio pristup treninzima i promenio cilj: do tada cilj je bio povređivanje i ubijanje protivnika, a od tada samo borba i pobeda (bacanjem). Stvorio je školu Kodokan džudo, koja je u početku imala 9 učenika na 12 tatami strunjača. Od toga vremena, ova veština se neprekidno razvijala. U džudou se naglašava suptilno kretanje i mentalno diskreciono pravo i želja da se pobedi protivnik (ne jačinom)⁶. Nakon Drugog svetskog rata, džudo je bio zabranjivan od Savezničkih okupacionih snaga, i tada džudo, kao ni kendo i drugi borilački sportovi i veštine nisu imali dozvolu da se predaju u školama u Japanu. Amerikanci su borilačke veštine smatrali izvorom japanskog imperijalizma, jer je postojala škola Buttokukai (škola za izučavanje ratničkih puteva) u kojoj su se obučavali svi japanski oficiri i podoficiri⁷. To je izmenjeno nakon sredine XX veka. Sam Jigoro Kano, bio je vrlo uticajan, bio je ministar sporta, promovisao je džudo širom sveta tako da džudo danas ima internacionalni karakter. Slao je svoje učenike u inostranstvo da misionare u korist džudoa (www.judoskola.rs/sta-je-dzudo). Danas se džudo vežba u 190 zemalja, a vežbaju ga muškarci i žene svih uzrasta. Poznati japanski novelist Inou Jasuši (*Inoue Yasushi*) opisao je džudo ovako: „Lepota džudoa je u tome što dok angažujete protivnika, takođe se borite protiv sebe. Ako niste u stanju da porazite sami sebe, kako se možete nositi sa protivnikom“⁸. U Japanu

⁵ Navedene godine pomenutih istorijskih perioda preuzete su iz knjige *Istorija Japana*, 2008.

⁶ Džudisti (judoke) treniraju u kimonu koji se zove Judogi koji se veže pojasom koji odgovara rangu koji ima džudista (<http://judoskola.rs/sta-je-dzudo>)

⁷ Nakon Drugog Svetskog rata ova škola bila je spaljena, ali je uprkos tome uspela da opstane i postoji i danas.

⁸ *Shizentai* - prirodni položaj držanja, inkorporirao je Kano Jigoro u svoj tehnički sistem. On

džudo je generalno promovisan na tri nivoa i to: - kao borbena tehnika za samoodbranu, - kao edukaciona veština koja razvija vrednosti potrebne za razvoj tela i uma i ohrabrivanje samorazvoja, i – kao sportski džudo (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009). Džudo je postao deo Olimpijskih igara u Tokiju 1964. godine, samo za muškarce, a za žene je na istim igrama uveden u Barseloni 1992. godine.

Kendo (剣道) – „umetnost mačevanja“ je najstarija borilačka veština Japana i spaja snagu, veštinu i hrabrost. Kako se procvat japanskog viteštva javlja u periodu Kamakura (1192 - 1333), sa jačanjem samurajske klase dolazi do usavršavanja ratničkih veština. Poznati mačevalac srednjeg veka bio je Kagehisa Itosai, a njegovoj školi pripadale su istorijske ličnosti kao što su Oda Nobunaga, Tokugava Hidetada i Tokugava Iemitsu, svi šoguni. Kao jedan od najboljih mačevalaca pominje se i Bokuden Sukahara (1490 - 1572), a najpoznatiji mačevalac bio je Mijamoto Musaši koji je živeo u ranom 17. veku. Sa kendom je povezan i zen-budizam. Naime kada je u 13. veku stigao u Japan, uticao je na samuraje, nametnuo se kao religija snage volje i intuicije, što se pokazalo da je bilo potrebno ratnicima. Osnovni principi kendoa su: *ki* – duh, biti ispunjen duhom; *ken* – mač, umetnost mača; i *tai* – telo, stav (www.sr.wikipedia.org/sr-ec/kendo). Sve do perioda Šova (1926-1989, vladavina cara Hirohita) kendo se zvao kenđucu ili gekken. Danas, kendo borci koriste štitnike za glavu i ramena (*men*), za vrat i ramena (*mendare*), grlo (*cukidare*), šake i podlaktice (*kote*), grudi (*do*) i kukove (*tare*). Oni oblače i crne široke pantalone – *hakamu* (<http://www.japanorama.rs/2019/10/21/sportovi-vestine-u-japanu/>).

Kao moderna, japanska budo disciplina mačevanja, kendo je zasnovan na tehnikama legendarnih ratnika samuraja, držanje mača (*katana*) sa dve ruke. Kendo je “put mača i duh samuraja”. Oružje koje sada koristi Kendo je *Shinai*, sastoji se od četiri lajsne bambusa povezanih kožnim držačem (*tsukuan*) i kape (*saki-gava*), povezima od najlonske žice (*tsuru*) i stabilizirajućeg remena u sredini (*nakauui*). Kendo je u dugom period istorije postojao u tradiciji samurajske kulture. Početkom XX veka bio je veoma rasprostranjen, a 1926. godine Ministarstvo obrazovanja zvanično priznaje termine kendo i džudo. Bio je zabranjen u posleratnom periodu (nakon Drugog svetskog rata) zbog toga što se smatralo da je bio udružen sa militarizmom. Međutim, kendo je 1950. godine ponovo počeo da se trenira, jer je smatran sportom pogodnim za demokratsko društvo. Tada je naglasak bio na konkurenciji i uzajamnom poštovanju jednakosti sa drugima. Ovi ideali su otelotvoreni u novoformulisanim pravilima meča i doveli su do velike popularnosti kendoa. Formirano je nacionalno telo Svejapanska Kendo federacija (AJKF) i od tada

je to definisao kao stav u kom je telo potpuno opušteno i uspravno bez posebne misli na umu. Stojeća pozicija je prednja strana, a kada je desna noga jedan korak napred to se naziva *migi-shizentai* i *hidari-shizentai* je kada je leva noga ispred.

se radi na popularizaciji ovog sporta na nacionalnom i međunarodnom nivou. Tako je Međunarodna kendo federacija (IKF) osnovana 1970. godine, a danas je kendo jedan od najrasprostranjenijih budo disciplina u Japanu, i trenira se po celom svetu (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009).

Kjudo (弓道) - (Kyudo) veština u kojoj se koriste luk i strela, te je to streličarstvo i znači „put strele“. Korićenje luka i strele u Japanu potiče iz primitivnih vremena. Luko(ve) su izmislili stanovnici istočne Azije ka kraju Palaolitske ere 14000 p.n.e. do 15000 p.n.e kao alate za lov. Od neolitskog doba 5000 do 6000 p.n.e. luk i strela su ostali važan lovački alat, ali polako počinju sve više da se upotrebljavaju kao borbeno oružje širom sveta (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009). Od 6. veka, pod uticajem Kine, u Japanu se razdvajaju - vojno streličarstvo – vojnici gađaju strelu u trku sa konja i - civilno streličarstvo – civili gađaju iz stava sa zemlje. Nadalje pod uticajem zen budizma, razvija se ceremonija u streličarstvu koja se vezuje za duhovnost. Ubrzo potom razvijaju se mnoge škole, stilovi, a danas najpopularnije škole savremenog kjudoa su Ogasavara, Heki i Honda. Savez amaterskog streličarstva osnovan je 1949. godine. Međutim, početkom druge polovine XX veka, kao i druge borilačke veštine ovaj sport bio je zabranjen. Nakon tog perioda je modernizovan, a podaci govore da se stalno povećava broj vežbača kjudoa. Naime, 1953. godine vežbalo je 10 282 ljudi, a u 2008. godini kjudo ima oko 200 000 svojih pristalica i sve je popularniji. Luk koji se koristi dugačak je 2m i 21 cm, udaljenost od mete treba da je 28 metara, a prečnik mete je 36cm (to je meta sa koncentričnim crnim i belim krugovima – *kasumimato*). “Postoji i *hošimato*, bela meta sa crnim krugom u sredini, prečnika 12 cm. Meta je postavljena na visini od 97 – 130 cm od zemlje. Postoje i mete sa 100 cm u prečniku, koje se postavljaju na udaljenosti od 60 m. Na takmičenju pobeđuje osvajač sa najviše poena, ali se ocenjuje i forma stava i izbacivanja strele.” (<http://www.japanorama.rs/2019/10/21/sportovi-investine-u-japanu/>).

Sumo (相撲) - je tradicionalna forma rvanja koju mnogi smatraju nacionalnim sportom Japana⁹. Ovaj sport se pominje u legendi o borbi bogova, koji su predstavljali dva klana, a pobedio je predstavnik klana Jamato Takemikazući. Sumo je star oko dve hiljade godina, a prve borbe su se organizovale u religioznim šinto svetilištima. U VIII veku bio je deo ceremonije dvora, a u periodu Nara (710 - 794) i Heian periodu (794-1185) rvači su izvodili sumo mečeve ispred plemića na imperijalnom dvoru u poznatim ritualnim događajima (*as sumai – no – sechi*). Od XVII veka organizuju se redovna takmičenja, a od XX veka obraća se posebna pažnja na razvoj sumoa (<http://>

⁹ Kao što je već navedeno glavna razlika između borilačkog sporta i borilačke veštine je u tome, što borilački sportovi imaju takmičenja i čvrsta pravila po kome se ta takmičenja odvijaju, a veštine ne.

www.japanorama.rs/2019/10/21/sportovi-i-vestine-u-japanu/). Ova veština se vremenom adaptirala u specifičnu formu prepoznatu kao današnji sumo, koji je formiran kao osnovni moderan sport. Profesionalni "Grand Sumo" turniri su uspostavljeni sredinom Tokugavskog perioda i danas su veoma popularni događaji koje japanska javnost gleda. Sumo je takođe široko primenjen u amaterskim krugovima na univerzitetima i koledžima, u školama i klubovima u japanskoj zajednici. Cilj sumo borbi je jednostavan. Ratnik (*rikishi ust*) gura protivnika iz prstena (*dohio*) ili ga primorava da dodirne zemlju sa bilo kojim delom tela, a ne sa stopalima. Veliki sumo rituali pročišćenja i poštovanja koji se sastoje od žigosanja i bacanja soli usred prstena izvode se pre početka borbe. Ovi rituali pokazuju nameru boraca da se bore sa puno poštovanja. U skladu sa ukorenjenom tradicijom sumo borci su muškarci. U XX veku Sumo Federacija Japana postala je deo Sportske asocijacije Japana. Sumo je od 1953. godine postao jako popularan sport. Danas se održavaju seminari, polažu ispiti za instruktore i dodeljuju sertifikati. Zbog svoje specifičnosti, postoji oko 7000 registrovanih članova, ali se stalno proširuje sumo infrastruktura, povećavaju aktivnosti, kao i internacionalna promocija sumo-a i radi se na daljem razvoju sumo tehničkog programa (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009).

Karatedo (空手) – je najpoznatiji japanski borilački sport, ali je ujedno i veština. Nastao i razvijen na Okinavi (nekada Kraljevina Rjukju) pre nego što je ostrvo postalo japansko. Karate se danas, uzima kao da je japanski jer je Džigoro Kano otvorio vrata Kodokana za Giniči Funakošija¹⁰. To je zapravo umetnost samoodbrane koja u većini slučajeva ne koristi oružje, pa ima značenje „put prazne ruke“. Postoje tri glavne kategorije: napadi rukom (*uchi*), potiskivanje (*tsuki*) i udarac – trzaj nogom (*keri*). Postoje takođe i brojni blokovi (*uke*) za izbegavanje protivnikovih napada. Karate jeste deo budoa, ali služi i za formiranje učtivosti i moralnog razvoja, i podstiče dečje obrazovanje kroz aktivno fizičko učenje. Karate ih uči da kontrolišu svoje emocije i simpatije, da budu osećajni na bol i muku drugih ljudi. Majstori karatea takođe smatraju važnim podučavanje ljudi kako da budu istrajni i da pridaju veliku važnost poboljšanju svog neposrednog okruženja. Zabrinutost za druge i uvažavanje istih, kao i osećaj odgovornosti prema društvu su fundamentalni za karatedo koji ima krajnji cilj, težnju ka samopoperfekciji – savršenstvu. Uz to, studenti se kroz karate upoznaju s vrednošću samog života putem stroge obuke i zato se kaže da je ovo “Karate put“. Uloga instruktora i učitelja (ili senseia) u borilačkoj veštini je neophodna i ogromna.

Inače, karate potiče sa Dalekog istoka, vežbali su ga ljudi - sledbenici različitih religija kao što su budizam, hinduizam i taoizam. Nastao je pod

¹⁰ Dakle, potiče sa Okinave, ali nakon pripajanja ovog ostrva Japanu, tokom vremena počeo se smatrati japanskoim borilačkim sportom, ali i veštinom, kao što je već rečeno.

uticajem kineske borbene vještine *kung fu* i prvo se zvao Tode, a kasnije je dobio sadašnji naziv. Prvobitno, čovek je razvijao vještine kako bi se goloruk suočio sa neprijateljskim silama prirode, ali i divljim zeverima. Kasnije, ovu vještinu tokom japanske okupacije Okinave, seljaci su praktikovali kako bi se odbranili od poreznika i bandita. Za to im je bilo potrebno snažno i zdravo telo. Karate je dugo godina bio vještina koja se vežbala u zen budističkim manastirima, a nešto kasnije su počeli da ga vežbaju samuraji¹¹. Karate je razvijen u Okinavi (nekada Kraljevina Rjukju) i zato se smatra okinavljanskom vještinom. Kada je donet zakon o zabrani nošenja oružja običnih ljudi, karate se razvio kao odbrambena borilačka vještina, kada su ljudi mogli da koriste samo ruke i noge. Karatedo je 1905. godine postao deo školskog sistema, a pritom Univerzitetski klubovi popularizuju karatedo u Japanu. Ovaj današnji karate usavršio je Gičin Funakoši, te se on i njegov šotokan stil smatraju najpoznatijim stilom modernog karatea u Japanu. Karate, inače ima više stilova, te se pored šotokana mogu pomenuti i drugi stilovi kao što su: *kyokushin* (oyama-ryu, osnivač Oyama Masatutsu), *wado-ryu* (osnivač Nironopi Ohtsuka) i *goju-ryu* (razvio Čojun Mijagi kao tvrdo-meki stil) stil karatea.

Karate je borilačka i samoodbrambena vještina, a karatedo doslovno znači „put prazne ruke“, ovime govoreći da je karate put, a ne tehnika - karate-đucu¹² (Fukoši, 2009). Dalje unapređenje karatea, dovelo je do formiranja Japanske karate federacije (JKF) 1964. godine, a 1970. godine osniva se i Svetska unija karatedo organizacija (*World Union of Karatedo Organizations - WUKO*). Priznat je od Međunarodnog olimpijskog komiteta 1985. kao forma „ljudske humane edukacije“ koja promovise mentalnu disciplinu, a mogu ga trenirati ljudi svih godina. Cilj karatea, ali i ostalih budo borilačkih vještina nije „udaranje“ protivnika kako bi se umirio sopstveni ego, već se pravo značenje karatea može razumeti samo isticanjem srca i duše u svakom čoveku i njegovom životu u harmoniji sa drugima (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009).

Primer 1. Karate i Gičin Funakoši

Gičin Funakoši, učitelj karatea, rođen je u Šuriju (Okinava prefektura) 1868. godine, a umro je u Tokiju 1957. godine. Osim svog osnovnog poziva školskog učitelja, ceo svoj život posvetio je karateu, radio je na njegovom pročišćenju i popularizovanju. On je osavremenio tehnike karatea, postavio stručnu terminologiju, duhovnu vještinu je istakao u prvi plan, te je karate evoluirao od ratničke vještine do načina života. Fukoši je poticao iz samurajske porodice koja je pripadala višoj klasi. U višim razredima osnovne škole, ojačao je telesno i zdravlje mu se

¹¹ Ranije je objašnjen značaj zen budizma.

¹² Smatra se, da jedan karatista treba da ojača trbušne mišiće kako bi mogao da kontroliše pokrete ruku i nogu, a kasnije i disanje. (Funakoši, 2009).

poboljšalo, te je tada i poraslo njegovo interesovanje za karate. Vrlo brzo počeo je da vežba i „dušom i telom i srcem i razumom“. U to vreme, kada je on počinjao, karate je bio zabranjen, te je noću krišom odlazio da vežba. Uživao je vežbajući i postao je učitelj karatea. Smatrao je da je karate odbrana od bolesti, jer je sam bio dobro utreniran i nikada se nije razboljevao. O fizičkim povredama je govorio da dobro uvežban čovek i njih može da izbegne ukoliko je oprezan. Sve do svoje smrti, živio je za karate, krasilo ga je samopouzdanje, a to je sve pripisivao svom vežbanju karatea. Međutim, sa Meiđi reformama, odsekao je perčin i nije nosio mač sa sobom, što bi samuraji starog kova smatrali skretanjem sa samurajskog puta. Međutim, on je kao i mnogi drugi samuraji prihvatao novine restauracije i modernizacije Japana. On je modifikovao, tj. modernizovao put samuraja. Bio je i vrsni poznavalac kineskih klasičnih dela. Zahvaljujući Funakošijevim naporima, karate je uvršćen u porodicu tradicionalnih japanskih veština i sportova pored kendoa, džudoa, sumoa (rvanja), aikidoa, jukendoa, kjudoa, naginata i šorinji kempo. Zahvaljujući njemu, karate je postao međunarodno priznat sport u svetu. Za to je rekao: „Na svoju ulogu gledam kao na, rekao bih, ulogu jednog ravnatelja ceremonije koji je imao sreću da se pojavio u pravom trenutku na pravom mestu i iskoristi priliku“. Osim toga, zahvaljujući istrajnosti Japana i nakon smrti Fukošija, karate će na Međunarodnim olimpijskim igrama u Tokiju 2020. godine postati novi olimpijski sport. Tako je odlučio Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i uvrstio ga pored još četiri sporta u nove sportove, te će se takmičari umesto u 28. disciplina kako je bilo do sada, ubuduće takmičiti u 33 discipline. Izvor: Funakoši, 2013.

Aikido (合気道) - u srcu aikido je koncept „*ki*“ ili jedne životne sile. On je nastao iz *đuđucua*, u sadašnjoj formi oko 1920. godine. Prema pojedinim podacima, aikido potiče još iz srednjeg veka, te da ga je porodica šoguna Minamomo, prenela samurajskom klanu Aizu. Kao tajna veština prenošen je samo članovima koji su imali visoke prihode i zato je imo visok rang kod samuraja. Klanu Aizu pripadao je Sokakua Takede, čiji je učenik bio Uešiba Morihei, koji je stvorio moderni aikido. Aikido obuka traži da se spoji univerzalni „*ki*“ koji teče unutar svakog pojedinca. To se prevodi kao „put harmonije duha“ i zajedno sa drugim budo borilačkim veštinama i sportovima traži uskladenost tehnike tela i uma. To je u stvari harmonija sa „*ki*“ koju je priznao Uešiba Morihei (1883-1969), osnivač aikidoa. Uešibina filozofija je komibnovala tehniku sa duhom (nebo i zemlju), stvarajući tako put za obuku tela i misli sa bezrezervnom ljubavlju za sve stvari. Tako u aikidu postoji tehnika bacanja – *nage*; blokiranja – *kime*; kontrolisanja – *katame* i pribijanja – *osae*. Nakon Uešibine smrti, nastavljaju se godine popularizacije aikidoa, a njegov sin Kisšomar je zapravo druga generacija

Došu, koja je postavljena na visoke pozicije u aikidou. U XX veku, tačnije 1976. godine osniva se Internacionalna Aikido Federacija (IAF). Danas se aikido trenira u devedeset zemalja širom sveta (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009, <http://www.japanorama.rs/2019/10/21/sportovi-i-vestine-u-japanu/>).

Šorinji kempo (少林寺拳法) – malo poznata borilačka veština u Srbiji, osnovana je 1947. godine od So Došin (1911-1980). U početku, on je držao predavanja, mladim obrazovanim ljudima koji su trebali da „izgrade naciju“ nakon Drugog svetskog rata. Propovedao im je o moralnim principima i idealnom izgledu nacije kojem treba težiti. Pošto to nije bilo najbolje prihvaćeno kod mladih ljudi, smislio je da im ubuduće to prikazuje uz borilačke veštine, te je u tu svrhu upotrebio i šorinji kempo. On je tvrdio, da je jedini način na koji bi zemlja mogla da se ponovo izgradi u stvari poboljšanje ljudskog srca i biranje mirnih načina rešavanja problema, „pola za svoju sreću i pola za sreću drugih“. Poznat je njegov aksiom koji kaže da plemeniti neće poniziti siromašnog čoveka. Šorinji kempo je sistem borbe bez naoružanja, to je budo veština koja ima za cilj samorazvoj na tri načina i to: a) uz pomoć karakteristične nastave, b) tehnike i c) kompletnog sistema edukacije. Nastavni plan koji je So Došin postavio, više puta je prerađivan, a preveden je i na druge jezike. Nastava počinje od lakših predavanja i svaki korak dalje se usložnjava. Danas ga studiraju studenti, uče ga đaci, trenira se u 32 zemlje širom sveta, a postoji i Šorinji kempo Federacija Japana (*Shorinji Kempo Unity Japan* - 一般財団法人少林寺拳法連盟) osnovana 1963. godine. Do 1972. godine, šorinji kempo se proširila na 36 zemalja sveta, a tada je osnovana Međunarodna šorinji kempo federacija, koja je 1976. godine prerasila u Svetsku šorinji kempo federaciju (VSKO - 拳法世界連合). Od 1985 godine, svake četiri godine održava se međunarodno šorinji kempo takmičenje okupljajući takmičare iz celog sveta. Nadalje, 2008. godine formirana je Svejapanska juniorska Federacija srednjih škola u šorinji kempu (Japan Junior High School Shorinji Kempo Federation) u Japanu. (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009, <https://www.shorinjikempo.or.jp/en/history>).

Naginata (なぎなた, 薙刀) je dobila naziv po oružju koje se koristi prilikom borbe ili takmičenja. Oružje se sastoji od zakrivljenog sečiva od 30 do 60 centimetara koje stoji na kraju pričvršćenog za stub drvenog vratila približno od 1,2 do 2,4 metra dužine. Prema istorijskim svicima, naginata se prvi put pojavila oko jedanaestog veka u jednoj bici¹³. Njegov izdužen oblik, doprineo je da se borac može suočiti sa više protivnika, da ga može

¹³ Naginata se pominje u Kođikiju, knjizi Zapisa drevnih stvari početkom VIII veka, a koristili su je i sveštenici ratnici oko 750. godine (<https://www.naginata.jp/english.html>).

upotrebiti sa konja, kao i u borbi s protivnikom koji koristi strele. Sa dolaskom vatrenog oružja sredinom XVI veka, naginata prestaje da se koristi u bitkama (http://www.city.itami.lg.jp/i/culture_itami/en/naginata/1484272073029.html). Sa dolaskom mira u sedamnaestom veku naginata je postala borilačka veština primarno za žene. One su je trenirale kako bi učvršćivali vrline reda, čednosti, harmonije i umerenosti. Tokom Šova perioda, naginata je postala deo školskog sistema u Japanu, kao i druge borilačke veštine i sortovi. Kasnije, osniva se muška naginata koja je dobila mnogo članova, a 1955. godine osnovana je Svejapanska naginata federacija, dok je 2001. održan Svejapanski muški naginata šampionat. U ovoj veštini ima elemenata kendo veštine, ali ima mnogo karakteristika koje su samo njoj svojstvene. Jedna od glavnih razlika u odnosu na kendo je ta što naginata dozvoljava udarce po boku. Ona se vežba na obe strane tela, te se stoga smatra da razvija dobar osećaj za ravnotežu. Naginata se obično posmatra i trenira u savremenoj sportskoj formi, međutim, ima mnogo onih koji i dalje treniraju u klasičnim školama. Naginata uključuje dugo uspostavljene ideje za ličnu kultivaciju i harmoniju tela i uma. Sa ovim osnovnim ciljevima nju proučava hiljade ljudi širom sveta (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009). Glavni razlog za to je što naginata trening poboljšava držanje tela, cilj mu je da razvije dobrotu i obazrivost prema drugome, poboljšava zdravlje, razvija samopouzdanje, razvija fine manire i obogaćuje ličnost poznavanjem tradicionalne japanske kulture. Osim toga, ona razvija iskrenost, integritet i osećaj za pravičnost kao i posvećenost i volju za životom. Međunarodna federacija Naginata osnovana 1990. godine, ima deset zemalja članica a to su SAD, Francuska, Holandija, Belgija, Švedka, Brazil, Novi Zeland, Češka, Australija i Japan (<https://www.naginata.jp/english.html>).

Jukendo (銃剣道) – ili umetnost borbe bajonetom ili „put bajoneta“. Prvobitno, u drevna vremena trenirao se u tradicionalnim japanskim školama gde su se obučavali kopljanici koji su koristili koplje, mač i luk. U 16. veku u obuci jukenda koristilo se vatreno oružje. U Meidi periodu (1868-1929) koristio se i bajonet. Mete protivnika kod jukenda su grudi, grlo, levo rame i leva podlaktica. „*Mokuju mock*“ znači „puška i bajonet“, napravljen je od drveta i koristi se za upućivanje preciznih poteza protivniku. Vrh *mokuju* je pričvršćen gumom i ima kapu koja smanjuje silu udara protivnika i smanjuje mogućnost povrede. Oklop je sličan kao kod kendoa, ali je jači i ima bolju zaštitu za grlo i srce. Važeći poen „*Ippon*“ je uspešno osvojen kada je postignut ubodom uz sigurno kretanje celog tela napred, koje prati oštro kretanje bajoneta ka tački kontakta. Jukendo u sebi ima elemente tradicionalnog budoa, služi za poboljšanje karaktera i duše čoveka, sa krajnjim ciljem sprečavanja nasilja. Posle Drugog svetskog rata, 1952. godine, osnovana je Japanska jukendo federacija (Budo: The Martial Ways of Japan, 2009).

2. SPORT U JAPANU – ZDRAVI U TELU I UMU

Prema podacima Japanskog Međunarodnog Univerziteta, budo vežba oko 5 miliona ljudi. Od tih 5 miliona, 60% trenira karate, 20% džudo, a ostalih 20% trenira kendo, aikido, naginata-do i preostale budo veštine i sportove. Japanske borilačke veštine i sportovi proučavaju se na tri nivoa:

1. Prvu grupu čine oni koji proučavaju borilačke sportove *zasnovane na tehnicima*, odnosno praktičnoj strani, u cilju samoodbrane i učestvovanja na turnirima. To je posebno važno za džudo, kendo i karatedo;
2. Drugu grupu čine zainteresovani uglavnom za *teorijski pristup*, to su ljudi koji borilačke veštine proučavaju kao deo japanske kulture ili akademski predmet istraživanja. Iz tih razloga, na primer čita se "Knjige pet prstenova" (Go Rin No Sho, 五輪書), napisana u periodu od 1640. do 1645. od strane majstora mačevanja Musašija Miamotoa (1584-1645)¹⁴. Pojedini čitaoci pokušavaju da Musašijevo pismeno iskustvo i strategije koriste kao smernice za uspešnu karijeru;
3. Treću kategoriju čine oni koji su zainteresovani za *kombinaciju tehničke i duhovne obuke*. Osim pojedinaca, Međunarodni Budo Univerzitet i Međunarodno udruženje Shiseikan Budo imaju za cilj istraživanje uloge borilačkih veština u razvoju etosa i psihološke snage, kao važnim karakteristikama koje se mogu pokazati naročito korisnim tokom nacionalne krize (Grivas, 2016).

Osim budo borilačkih sportova, u današnjem, savremenom Japanu popularni su i sportovi koji su „doneti ili uvedeni“ sa Zapada, ponekad u njihovoj izvornoj formi, a ponekad upečatljivo reformisani i odomaćeni. Može se reći da su najpopularniji bejzbol, fudbal, tenis, basket, odbojka, vaterpolo

¹⁴ Knjiga predstavlja porodično predanje o umeću ratovanja, u koju je dosta utkano sličnosti borilačkih veština i zena. „Budizam je put koji podrazumeva pomaganje ljudima. Konfucijanizam je put reformisanja kulture. Za lekare, lečenje ljudi je način života. Pesnik uči umetnost poezije. Drugi se, pak, bave proricanjem budućnosti, gađanjem iz luka, ili raznim drugim umetnostima i veštinama... Ljudi praktikuju one veštine prema kojima osećaju naklonost i tako razvijaju svoje individualne sposobnosti. Samo mali broj ljudi teži stazi ratnika. Staza ratnika podrazumeva poznavanje kulture i umetnosti kao i praktikovanje ratničkih veština. Čak i kada su u tome nevešti, ratnici kao pojedinci treba da jačaju svoje praktično umeće koliko god im to okolnosti dozvoljavaju. Opšte je prihvaćeno mišljenje da ratnici na prvom mestu i iznad svega razmišljaju o smrti. Ratnik može svakog dana da pogine u borbi ili da strada na neki drugi način služeći svog gospodara. Ali, put prihvatanja smrti nije ograničen samo na ratnike. Prosjaci, žene i seljaci i oni iz još nižih klasa mogu dobrovoljno da prihvate smrt ako ih dužnost ili neprihvatanje sramote na to primoravaju. U tom pogledu nema velike razlike između samuraja i drugih. Međutim, životni put koji praktikuju bušiji temelji se na tome da se bude nadmoćniji od drugih u bilo čemu.“ (Musaši, 2008. s.21-22).

i rukomet, potom golf, plivanje, badminton, pa planinarenje, biciklizam, mada su najveći uspjesi japanskih sportista do sada ostvareni na takmičenjima gimnastike i stonog-tenisa. Na primer, bejzbol je donešen u Japan 1872. godine, a amaterska takmičenja su veoma popularna i danas. Fudbal je takođe uveden još u Meidi periodu. A poznate japanske porodice, na primer kao što su Toyoda i Morita¹⁵, imale su teniske terene još početkom XX veka. (Morita, 1990.)

Japan se prvi put pridružio olimpijskim igrama 1912. godine. Prvu srebrnu medalju osvojili su njihovi sportisti 1920. godine, a prvu zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Amsterdamu 1928. godine. Malo se zna da je organizacija dvanaestih Olimpijskih igara 1940. godine bila poverena Tokiju. Te godine, kao ni Olimpijske igre 1944. godine nisu održane zbog Drugog svetskog rata (Saramandić, 2004). Japan je organizovao Olimpijske igre 1964, 1972. i 1998. On će takođe biti domaćin olimpijskih igara 2020. godine (<http://www.topendsports.com/world/countries/japan.htm>). Širom Japana postoje sportski muzeji posvećeni određenim sportovima, njihovom istorijatu i razvoju. Osim muzeja, postoje i nacionalni instituti i univerziteti koji su uključeni u organizaciju sportskog života. Na primer, Japanaska sportska agencija ima za svoj cilj da kroz sport realizuje "društvo u kojem su ljudi zdravi kako u telu tako i u umu, te da kroz celi život vode kulturni način života". Pri tome, ona je zadužena za revitalizaciju regionalnih zajednica kroz sport uključivanjem što većeg broja ljudi u sport. Ona treba da poboljšava sportske sadržaje i sportske aktivnosti kod dece, treba da osnažuje sportsko okruženje i unapređuje rad mnogih udruženja, kao i da promovise sportski turizam. Interesantno, Japanska agencija za sport ima kao jedan od svojih ciljeva povezivanje sporta sa industrijom. U Japanu sportom se bave ljudi svih uzrasta, a naročito se ističe važnost sporta kod dece. Time se postiže negovanje kvaliteta i sposobnosti potrebnih za uživanje u sportu koji povećava fizičku snagu. Sport deci pružan priliku, bilo kroz organizovane školske aktivnosti ili kroz sportske klubove, da poboljšaju motivaciju za učenje i neguju osećaj odgovornosti i solidarnosti (<http://www.mext.go.jp/sports/en/index.htm>). U tom cilju, u Japanu se održavaju sportski festivali u školama i za njih je to najveći događaj u godini. Održavaju se u jesen, uglavnom u oktobru. Ministar sporta Daiči Suzuki, i sam deo sporta sa različitih pozicija, kao bivši olimpijski sportista; univerzitetski profesor specijalizovan za sportske nauke; predsednik Plivačke federacije Japana; i član upravnog odbora Svetske asocijacije olimpijaca, smatra da je za vođenje Japanske agencije za sport „najvažnije unapređenje međunarodne konkurentnosti“, kako bi japanski timovi i sportisti mogli da uspeju na velikim međunarodnim takmičenju,

¹⁵ Toyoda, porodica u čijem je vlasništvu kompanija „Toyota“, kompanija koja je poznata po proizvodnji automobila, i porodica Morita, u čijem je vlasništvu kompanija „Sony“, koja je najpoznatija po proizvodnji male kućne tehnike (televizora, dvd, vokmena, diskmena).

i kako bi time mogli da daju drugim ljudima nadu i inspiraciju. Uz to, promovisanje zdravog načina života kroz sport, ali i takmičarski konkurentni sport zasnovan na najsavremenijoj sportskoj medicini i nauci ostaju važni ciljevi sporta u Japanu (<http://www.mext.go.jp/sports/en/information/kaiken/detail/1365744.htm>).

Primer 2. Kei Nišikori – kratak CV

Zahvaljujući Kei Nišikoriju, japanskom profesionalnom teniseru, tenis je postao veoma popularan u Japanu. Na neki način on ga je i promenio.

Kei Nišikori (錦織 圭 *Kei Nishikori*) je rođen 29.12.1989. godine u Matsue, u prefekturi Šimane u Japanu. Njegov otac Kioši je inženjer, a njegova majka Eri je nastavnik klavira, ima stariju sestru Reinu. Kei je počeo da trenira sa pet godina. Svojom igrom je još kao dete skrenuo pažnju japanske javnosti na sebe i postao je nacionalni šampion tenisa do 11. godina. Osvojio je tenisko prvenstvo za decu *All Japan* 2001. godine. Kada je završio školu, sa 14 godina, Nišikori se preselio u Bradenton na Floridi da bi se pridružio IMG akademiji. Tokom 2008. godine sklopio je trogodišnji ugovor sa korporacijom Sony kako bi mogao dalje da nastavi usavršavanje. Nastavio je da prati svoj san, naporno trenirajući, uprkos povredama, ali zahvaljujući mentalnoj snazi, neverovatnoj disciplini i želji za pobedom uspeo je da se popne na sam vrh teniske liste. Njegove okupacije i hobiji, pored tenisa, su fudbal, golf, čitanje knjiga i slušanje muzike. Nišikorija od januara 2014. godine trenira Majkl Čeng. Sada je na vrhu liste u prvih dvadeset, a najbolji plasman mu je bio četvrto mesto 2015. na ATP listi. Nišikori je predstavljao Japan na Olimpijskim igrama u Rio, gde je osvojio bronzanu medalju. To je bila prva teniska medalja za Japan nakon 96 godina. On ima brojne sponzore, a nemoguće je ne pomenuti reket Wilson (*Wilson*), Uniklo (*Uniqlo*) sportsku odeću koju nosi¹⁶, Najk patike (*Nike* doskora *Addidas*). Promoter je Japan Erlajnsa (*Japan Airlines*) i njegova slika ukrašava Boing (*Boing*) 777-300ER pod nazivom Džet Kei (*Jet-Kei*). Promoter je i drugih japanskih kompanija. Izvori: <https://www.tagheuer.com/en/kei-nishikori>, <http://www.keinishikori.com/en/profile/>, https://en.wikipedia.org/wiki/Kei_Nishikori, <https://www.japantimes.co.jp/sports/2008/05/01/more-sports/nishikori-lands-deal-with-sony/#.XaWjWdR97s0>.

Zahvaljujući predanom trudu i istrajnosti japanske vlade i sportskih klubova i pojedinca, sport je danas veoma popularan u Japanu, jer nudi lepotu i uzbuđenje. Poznati sportisti imaju status nacionalnih zvezda, ali i strani sportisti koji kada dođu u njihovu zemlju, budu prihvaćeni i postaju veoma popularni i „obožavani“. Na primer, Kei Nišikori izaziva veliku pažnju gde

¹⁶ Japanski tekstilni brend koji je doživeo velike uspehe na globalnom tržištu.

god da se pojavi, a veoma poznati sportisti u Japanu bili su i naš fudbaler Dragan Stojković i braća Vanja i Nikola Grbić, vaterpolisti.

ZAKLJUČAK

Borilački sportovi i borilačke veštine spadaju u jednu od osnovnih vrednosti japanske kulture življenja, oni su dugo ukorenjeni u japansko društvo. Promovišu zdrav način života i imaju za cilj da podstaknu što veći broj ljudi da treniraju i da se bave sportom. U prvi plan izbija veština vežbanja i broj treninga, kao način postizanja ličnih ciljeva i rezultata. U njihovoj osnovi je zen budizam koji borce (ratnike, ranije samuraje) priprema za borbu putem vežbanja meditacije i koncentracije. Međutim, sport ima i značajnu ulogu u društvu, a to je ublažavanje razlika kako socijalnih, tako i ličnih i kulturnih. Osim toga, on ima i humani karakter. To je model ponašanja zasnovan na humanizmu, gde se podstiče saosećajnost, osećaj dužnosti i obaveze (*yi - „ji“*). Želja za učenjem i spoznajom, i stalnim napredovanjem povezuje ljudske resurse, kaizen, zen i borilačke veštine i sportove.

Budo veštine i nacionalni japanski sportovi su džudo, kendo, kjudo, sumo, karatedo, aikido, naginata i jukendo. Njima se kroz istoriju u Japanu posvećivala posebna pažnja, naročito od vremena modernizacije – Meidi perioda i nakon Drugog svetskog rata. Od tada, menadžeri se često porede sa samurajima, koji se bore za dobrobit svoje kompanije, te praktikuju budizam kao tehniku kako bi bolje razmišljali i donosili odluke (Nešić, 2017. s. 124). Dakle, stalno usavršavanje i napredovanje u znanju i sposobnostima je zajednička karakteristika borilačkih veština i kaizena, ali je i deo menadžmenta ljudskih resursa jer zahteva od ljudi odgovornost, disciplinu, urednost, tačnost i posvećenost. Sam naziv kaizen je sastavljen od dve reči *kai* – promene i *zen* – dobro, te u slobodnom prevodu znači promene na bolje, ili neprestano poboljšanje. Prema kaizenu ni jedan dan ne sme proći bez poboljšanja iako rezultati nisu odmah vidljivi. On traži mnogo energije i posvećenosti (Maksimović, 1014, s. 120-121, 123, Imai, 2008). Tradicionalne borilačke veštine i sportovi imaju implikacije na ljudske resurse tako što ih uče da ovladaju sobom, da budu koncentrisani (intuitivni), snažni, mudri, odlučni, odani, iskreni, da obrate pažnju na sopstveno ponašanje i da u svakom trenutku rade ispravno¹⁷. Takvo ponašanje je poželjno i u japanskim kompanijama, a poželjno je da to čine u radu, sportu i u svom svakodnevnom životu uopšte. Stoga Tajsens Dešimaru smatra da svakodnevni život zapravo i jeste jedinstvena prilika da se ovlada sobom. Jer „sada se nikada ne vraća“ i dok u borilačkim sportovima postoji vreme, u borilačkim veštinama postoji samo sadašnjost (Dešimaru, 2008. s. 30, 31).

¹⁷ “Ponašanje utiče na svest...Svaki gest je bitan.“ (Dešimaru, 2008. p.94).

Tradicionalni borički sportovi i veštine, danas su unapređeni i organizovani na moderan način. Svaki od ovih sportova ima svoju federaciju preko koje je organizovan na nacionalnom nivou, mada se kontinuirano radi na njihovoj međunarodnoj promociji. Svaka sportska organizacija, pa i japanska ima odgovarajuću organizacionu strukturu i resurse. Sportski menadžment čine dve celine a to su a) sportska funkcija i b) poslovna funkcija. Rukovođenje u sportskoj organizaciji usmereno je na ljudske resurse, ali i na ciljeve u svrhu postizanja što boljih rezultata. U tom kontekstu, važnu ulogu igra izgradnja dobrih međuljudskih odnosa. Dakle, bilo da se rukovođenje u sportu posmatra kroz aktivnosti pojedinca (trener-sportista što je centralni deo sportske aktivnosti, to je individualno vođenje odnosa učitelja i učenika) ili grupa koje svojim pravima, autoritetom i učinkom doprinose ostvarenju postavljenih ciljeva, za sport su najvažnije komponente kao što su komunikacija, motivacija i liderstvo. One su međusobno povezane i daju potreban kvalitet ljudskim resursima, bez koga ni jedna funkcija sportskog menadžmenta ne bi mogla da se adekvatno realizuje. Stoga se u sportskoj delatnosti može govoriti o najznačajnijim aktivnostima kao što su izbor, selekcija i zadržavanje ljudskih resursa, a potom trening i daji razvoj ljudskih resursa. Primenjeno u japanskim sportskim ogranizacijama, ukratko to se odnosi na odlučivanje putem konsenzusa, ali i na nadzor i pažnju na prvom mestu usmerenu ka sportistima, a najposle prema svakom zaposlenom (Nešić, 2017, s. 125-129).

U Japanu su veoma zastupljeni i sportovi koji su prihvaćeni sa „zapada“ a to su bejzbol, fudbal, tenis, košarka, odbojka, rukomet, vaterpolo, stoni-tenis, badminton, atletika i mnogi drugi. Unapređenje međunarodne konkurentnosti glavni je cilj sporta u Japanu, kako bi timovi i takmičari mogli da se nose sa rivalima na „velikim“ takmičenjima. Tako, „U borbi između jake tehnike i jakog tela, pobeđuje tehnika. U borbi između jakog uma i jake tehnike, pobeđuje um, zbog toga što će um intuitivno umeti da pronađe protivnikovu slabu tačku“ (Dešimaru, 2008, s. 39).

LITERATURA

1. *Budo: The Martial Ways of Japan*, (2009). Tokyo: Nippon Budokan Federation.
2. Dešimaru, T. (2008). *Zen i borilačke veštine*. Beograd: IP Babun.
3. Funakoši, G. (2013). *Karate do – moj životni put*. Beograd: IP Babun.
4. Grivas, C. (2016). Remarks on the influence of Japanese martial arts in the West, *French Journal for Media Research* [en ligne], Full texts/ Numéros en texte intégral, 6/2016 La toile négociée/Negotiating the web, LA CULTURE JAPONAISE / JAPANESE CULTURE, mis à jour le : 21/06/2016, URL : <http://frenchjournalformediaresearch.com/index.php?id=827>. Datum dostupnosti 9.10.2017.
5. Hern, L. (2009). *Prvi dan na Istoku*. Beograd: Službeni glasnik
6. Imai, M. (2008). *Kaizen, ključ japanskog poslovnog uspeha*. Beograd: Vulkan izdavaštvo.
7. Istorija Japana, (2008). *Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije Japana*, redaktor Hiroši Jamasaki – Vukelić, Beograd: Zavod za udžbenike.
8. Maksimović, M. (2004). *Upravljanje ljudskim resursima u međunarodnom poslovanju*. Beograd: IEN.
9. Maksimović, M. (2014). *Filozofija rada i upravljanja u Japanu*. Beograd: Institut društvenih nauka.
10. Maksimović, M. (2017) Human resource management and religions in Japan, *International scientific meeting almanac: "Religion in contemporary society"*, Institut of Social Sciences, Belgrade, Department of Education and Culture, Serbian Orthodox Diocese of Branicevo, Pozarevac, pp. 85-98.
11. Marović, I. (2017) Razlika između borilačkih sportova i borilačkih veština, <https://impulsportal.net/index.php/zanimljivosti/sport/7104-razlika-između-borilackih-sportova-i-borilackih-vestina>, Datum dostupnosti, 5.3 2020.
12. Mijamoto, M. (2008). *Knjiga pet prstenova*. Beograd: IP Babun.
13. Morita, A. (1990). *Made in Japan*. Beograd: Yugoslavia Commerce.